

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњег дана
свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на годину 4 фр., а по год. 2 фр., на три
мес. 1 фр. Рукописи се не враћају

Л Е Б А Ц.

(Наставак.)

Кад ово знамо, да видимо сад како стојимо са мекињом, што је оно већ у млину, а још више на сити из брашна одлучујемо, и, као што на почетку навестисмо, доста неупутно трошимо.

Ко год мекињу добро загледа, видиће, да има две љуске, као две кошуљице: она с поља тања је, ал тврђа, а она у нутри мекша и дебља је. Испитивањем материја нађено је, да у оној с поља љусци има 3 до 4%, а у оној из нутра 14 до 18% лепка. По томе има дакле у мекињи двапут више питаве снаге, него у свему осталом брашну.

Видесмо, да питавост житнога зрна од тога зависи, што више лепка има; а испитивањем нађено је, да зрно узето у цело има до 12% лепка, мекиња сама за се узета има до 20%, а брашно само за се 10%. Понека врста од житног зрна има и више од 12%, ал онда мекиња од њега преко 20%. Кад је дакле у мекињи више лепка, него у брашну, а лепак је најглавнија питава рана у житном зрну, онда просевањем брашна и одбацањем мекиње баш највреднију рану одбацамо. Још кад гледнемо, како читава $\frac{1}{4}$ и више од брашна оде на мекиње, онда је одбацање мекиње врло штетно, не само по економију дома, него је одбацањем у њој лепка још штетније по снагу тела. Да је леб однесејаног брашна куд камо питавији, те снажнија рана, о томе се може сваки уверити, ако само неколико дана узме на меру да га једе. Незгодан је само с тога, што смо научили на бељи, пак је црњи неугодан за око; даља је незгода, што се мекиња и види и под зуби осећа; а другчије је тај леб куд камо снажнија и здравија рана. Добра домаћица уме ову штету врло вешто да обиђе тим,

што сву мекињу, која при сејању и мешњи одпадне од брашна, у кото воде баци, па је из тија прокува, оцеди, још што већма изгњечи, те тако гомилу лепка извуче у воду, и том водом леб и тесто замешује. Има данас и згодних справа, да се из мекиње она кожа из нутра, што је онако пуна лепка, одлучи од оне споља. Ваља се дакле овима знањма користити, те на место мање и лошијега леба добити више и снажнијега.

Још имам приметити, како неки од ратара решетом одлучује крупније шенично зрно од ситнијега да оно скупље прода, а ово за домаћи потрошак задржи, пак је у тој вери, да боље продаје, а лошије да задржава. Кад би у зрну само каша од вредности била, онда би имао право; ал кад је лепак од много веће вредности, и кад је овог у мекињи сила више, а у ситнијем зрну сила више мекиње има, него у крупном, онда се вара, ако држи, да је ситније зрно лошије; ситно зрно ако се разумно користи боље је, нег крупно.

О ражном и јечменом зрну имамо додати, да је обоје и својим саставним материјама и снагом питања још више него спољашњим изгледом на шенично зрно налик; само се разликује кусом леба и бојом: ражни леб не нарасте као шенични, јер се у њему мање претвори брашна у шећер, те мање начини од шећера угљене киселине, од које леб расте, а и мање лепка има, што пару и угљену киселину задржава. Ражни леб није онако бео, ни онако крт и дробљив као шенични, па у пределима, де довољно шенице рађа, људи за црњи ражни леб не маре, волију шенични, ал има и ражни леб своја добра својства, што их нема шенични, а то су: ражни леб држи се дуже мекан, и влажан, по читаве месеце не окоре се, са тога је и доиста претежнији од шеничнога. Што се саставни материја тиче, ту стоји ражни и шенични леб овако:

у ражном има	$48\frac{1}{2}\%$	воде,	$5\frac{1}{3}\%$	лепка и	$46\frac{1}{6}\%$	каше
у шеничном „	48%	„	$5\frac{3}{4}\%$	„	$46\frac{1}{4}\%$	„

дакле што се тиче снаге питања оба ова леба готово су сасвим једнаки и изузевши кус и боју по снагу тела сасвим је свеједно, та овим та оним се ранили.

И кукурузње је брашно по својим саставним материјама сила на шенично налик; а разликује се, што има свој сопствени кус, и што се неда онако у леб месити, нити је тесто његово онако лако ни крто; ал у кукурузњем брашну има више уља, него и у којем другом житном. У 100 ока кукурузњег брашна има по 8 до 9 ока уља. То је и узрок, те је ово зрно и брашно куд камо боље за горење, него ма које друго. То је ваљда и уз-

рок, те га људи, станујући на планинама и ладнијим ширинама, волију него шенично, ваљда што оштрији планински ваздух сила више масти из тела потроши, која се овим брашном боље накнади, те људи остају здравији и снажнији.

Зоб сејемо и трошимо готово само за рану коња и живади; ал у сиротнијим пределима праве људи од зоби врло кусна и далеко снажнија јела него од других жита. А то је отуда, што зобово брашно има сила више и лепка и уља, него друго житно. По својим саставним деловима овако стоји зобно, шенично и кукурузње брашно:

зобно има 14 проц. воде, 18 проц. лепка, 6 проц. уља, и 62 проц. каше = 100,

шенично има 16 проц. воде, 10 проц. лепка, 2 проц. уља, 72 проц. каше = 100,

кукурузње има 14 проц. воде, 12 проц. лепка, 8 проц. уља, 66 проц. каше = 100.

По томе се најбоље види, шта би могло зобово брашно вредити, кад би га хтели по његовој вредности употребити; штета је само, да се не зна од њега онако лак и крт леб месити.

Пирипач је жито, што најмање лепка има, једва 7 проц., дакле ни полак као зоб. Отуда је, те га мора човек далеко више појести, док се засити; гомилом трбу надује, а не засити. У пиринцу је и уља најмање, отуда највећма трбу затвори; са тога се обично с масти ил уљем готови, само тако је и најкуснији.

Овамо спадају још:

Гиноја, ситно оно, ал врло питаво житно зрно, знаменито с тога, што рађа и у ладнијим пределима и на високим горама, де не може ни раж, ни зоб да доспе. Зрно је ово на чилским и перуанским горама у Америци по тамошњи народ прави благослов; без њега би биле оне висине и ширине пусте или само пашњаци за марву. Брашно од тога зрна још је питавије него шенично, јер има у њему 19 проц. лепка, 5 проц. уља, 60 проц. каше, 16 проц. воде.

Исто је тако гинејка проја, што се њом ране народи у западној Индији, и дура, опет проја, што је сеју људи у источној Индији, у Мисиру и по осталој Африци, и добивају од ње лепо а питавије брашно, него шенично, јер има $11\frac{1}{2}$ проц. лепка.

По саставним материјама и снази питања спада овамо још и јелда, ајда, од којег је брашно питавије, него шенично, јер има $10\frac{1}{2}$ проц. лепка.

У другу врсту од биља, што служе за рану људима и животињи, спадају варива: пасуљ, сочиво, грах, боб и ових дивље врсте граорице, вики и остале.

Сва ова биља разликују се од жита тим, што имају много више лепка, преко 24 проц. Са тога, што тако много лепка имају, варива су далеко снажнија рана, него жита, и само је шкода, те се од варивног брашна, као ни од зобног, не зна крт леб месити. Главнија је оскудица на вариву уље, којег једва 2. проц. има; то је узрок те још већма трбу затвара, него пиринач, и мора се као и у пиринач много масти ил уља додати; ал онда је вариво, особито за оне људе, што теже послове раде, једна од најпитавије и најснажније ране, исто онако, као што су и ових дивље врсте за стоку, особито за коње, што теже послове раде, још боља рана него зоб, и сила више снаге даје.

(Наставиће се.)

С Р Е Ћ А.

Срећа... срећа... многи пита:
„Шта је срећа овог света?“
Ништа више, него с цвета
Плаха роса, што се блиста
Пре но сунца што огране,
Пре но данак што настане.

Ништа више, но меурић,
Но меурић онај мали,
Ког избаце бистри вали,
Избаце га, када цветак
Са обале међ њих пане,
Он се роди, — па издане!

Ил је свећа варалица,
Што нас мами из даљине, —
Сав обамреш кад засијне,
Засене се очи твоје,
И док само тренеш мало,
Већ је свега тог нестало!

Ил је тица што пркоси
Са брзином крила своји,
Па пред тобом лепо поји, —
Ти зането циљаш на њу,
И кад мислиш: „Ти си моја!“
Она пусти крила своја.

Тако срећа овог света
Ил је кратка... ил се неда,
— Неће нама да се преда,
Одмами нас преко света,
Држећи нас као роба,
Све до смрти... све до гроба!

П. Деспотовић.

Ћ Е Л М А.

V. ИЗАБЕЛА.

(Наставак.)

Сад постави Изабела лампу на наслон и узе шаркију у руке. На скоро изви јој се под прстима „болеро“, живи ватрени звуци из домовине јој, и она певаше живо:

Манзанарски бистри вали
Из дубина виром ајте,
А ви, пупци, једри, мали,
У руже се разбуктајте!
У распев се, ситне тице,
У прижељак и славуј,
А ви беле лиљанице
Узлећите у олуј!

Кад испева прву строфу прекиде тишину Мур, приметивши сав узбуђен: Ко не би узлетео у олуј! — па после малог ћутања настави: Она ће ме залудети својим певањем, — морам ићи!

А Изабела певаше све даље:

Кажи се у свој красоти
Шаровито прамалеће,
Јер најлепши што га роди
Пуној среће мени шеће!
Манзанарски бистри вали,
Скоком у вис лађаним,
А милино, ти се свали
У сузама слађаним?

У највећем узбуђењу вадио је Мур ружу по ружу из котарице и расчупаваше их уснама.

Тад се зачу мелодичан глас испод грађа: Изабела, ево ме! То беше Ћелма.

И њему на сусрет летела је Изабела. Шаркија паде јој из руку и скотрља се низ степену звечећи.

— О Ћелма, срце моје, господару мој! — викну она и паде преда њ на колена, с поданошћу и смерношћу, која се не да описати; па онда се подиже, дивље и бурно, као срна с којом Хорације љубазницу упоређује, те паде Ћелми око врата.

Сад побеже сиромас Мур, ал' ја остах; ја се осећам узбуђен гледајући их. Свако саможиво чувство беше у мени угушено

и ја бејаш готово исто толико сретан, као ово двоје, којих се душе сад баш слише.

— Ој Изабела, краљице зрака, ој вита јело, — шапташе Ћелма.

— Допусти ми, да те погледим, да ти се дивим, — викнуше у мах обоје и свако хтеде натраг узмаћи, да једно друго посматра; али они се не пустише и погледи укопаше се једни у друго.

— Још те не смем пољубити, љубазна, слађана! Тек кад блажени месец гледне кроз копрену грађа — тад, — тад, — тако говораше син Африке, коме је рамазан светиња био.

И он јој лежаше код ногу клањајући се сјајности, љупкости и лепоти њезиној.

Светлећи изађе месец из тамног плавог ваздушног мора и обасипаше у пуној сјајности Ћелмино бело одело, а на шпанско девојче просипаше весело своје зраке.

— Месец! — кликну Ћелма блаженством опојен и подиже се.

Као алем светла звезда стојаше баш изнад средине светлог српа.

— Видиш ли знак, сејо душе ми? Знак је среће; онако сјаји над сводом мунара. О ми смо у алахову храму и вечни благосиља нашу свезу!

У најљубазнијем узбуђењу баци се Ћелма на земљу; он љубљаше изабелине ноге и гледаше, као онемео, на њу. Она се пак саже обема рукама и обухвати главу Ћелмину; она му љубљаше чело, турбан; она му љубљаше миле очи.

И ја просух котарицу с ружама на њих, то цвеће љубави!

Да сам их могао испод њих саранити!

Полако иђах моме непријатном стану и певах у ветар.

VI. ШИРОКО. *)

Прође више тешких, лаганих недеља по мене и по цео Медеах, јер Ћелмина свирка беше онемела, и не беше друкче, но као да је са потоњим звуком фруле сваки благослов, свако узбуђење, свако, свако задовољство изчезло.

У колико су сјајни и величанствени први дани при новом гарнизону били, у толико безбојни и једнолики беху они, што за њима дођоше. Омара владаше у ваздуху и сваког сневесели. Око нас изгледаше као оно у сказкама, које зборе о благословеним,

*) Широко се назива југоисточни ветар, који под јесен већином у Италији душе. Држи се, да је наставак Самума, који се прекоморским путем разблажи.

цветећим небесним пругама, одакле немилостива реч генија добро божанство прогна.

Махи-Един отишао беше у планину, да набави крв од випера, јер њоме бојаше он гајтане, које Арапи онима, који од велике болести падају, о врат везују.

И Хабибе, вељаху, нестало је. Дакле и звезда ливанска беше уташена.

Мур чисто пропадале без свирке Ћелмине. „Paradise lost,“ (изгубљени рај) рече он меланхоличним смешењем, кад год у кавани јусуфовой бејасмо, где исто тако онемело и омртвело беше, од како се тамо дивна фрула више не чу. Негарска дечурлија лежаху дремљива по буџацима, слушаху нас дремљиви кад их звасмо, па и сама живосна Белка, која на свашта пажаше, седела је невесела и говораше свако вече: „J'ai mes nerfs se soir.“

Па и сами шеици и Бедуини лежаху дуж дувара, наслоњени као аутомати, где пушаху и пијаху каву, пијаху каву и пушаху. Чудо да и ми Францези, најпоноснији људи на свету, бесмо такође овом санљивошћу окужени. Бејасмо сви као неком злом чаролијом обузети. Ах, један само звук фруле нашега Ћелме ослободио би нас; али он, блажени заробљеник, не остави свога зеленог скровишта и просања време код ногу младе жене, а ми као изгнаници у бајронову*) Кајину, даљне, чежње пуне погледе бациасмо у рај, где анђели т. ј. Ћелма и Изабела живљаху.

Само један у Медеаху изгледаше миран, а то је био Родригует, који фрулу Ћелмину чуваше, као аждаја благо. И сам, истина, не свираше више, али њему беше доста, што му противник више не очараваше душе.

Чудна је така саревњивост! Али од тога несу ни сами богови слободни били. Не је л' Аполон Марција до смрти грозно мучио, као свог супарника у вештини? Ко је основао бољу, која из сујете поста? О, сујето, корени непријатељу људства, како ти лако подпадамо, а кад ти једном подпаднемо, то морамо с тебе пропасти!

Обоје сретних живљаху, као што већ казах, у зеленилом опасаном станишту, које им сад имаовина бејаше; јер Ћелма, кога све благо у лепоти и младости беше, и који својој Изабели не могаше других до зориних дарова дати, — Ћелма откупио беше својим малим благом добарце, које својој невести даде као уздарје,

*) Бајрон је највећи појета енглески после Шекспира и Милтона. Рођ. 22. јануара 1788. у Дауеру, умро 19. априла 1824. год. у Мисолунги од јада што неје могао сјединити Грке. Има сила дела.

која то радосним кликом прими. Не беше јој сада нужно с кућом се растајати; она дочека супруга у кући место да за њим у туђ дом иде. Тамо у сенци палма мирише сад тубероза.

Другови моји тешише се вазда, да ће Ћелма кад тад у кавану јусуфову доћи и да ће пустити гласа својој фрули. Разуме се, вељаху, и потпуно је у реду, да ново венчани дане у кавани не проводи као пре; али временом умеће он ружичне ланце олабавити и испод њих умаћи и опет се у њих повратити.

— Скоро ће се Ћелма појавити! — беше парола у Медеаху.

Али дан за даном пролажаше, и нама се чињаше као да су Ћелма и Изабела умрли, и у цвету њина врта сахрањени.

С Муром имах сваки дан беде. Чежња за свирком Ћелмином поста болешћу, поста фиксом идејом у њега. С детињим нестрпљењем мољаше ме, да му то блаженство, што му утишава болове, набавим. Не знадох како ћу више сиромашног болника развеселити. Пре се бар свагда смешио кад му париске водвиле казивах: сад запуши уши кад што отпочех.

Једног дана поведох га ван вароши пред капију, где ваздух слободније дуваше, где сено и тимијан мирисаше. Ми пролажасмо крај студенца, из ког жене, кад би се захладило, воду црпилаху.

Увеселавасмо се гледајући како се поплашише и разбегоше црнице и беле вите девојке кад напрасно један од нас понизно међу њих ступи, молећи за гутљај воде. Хеј, како се брзо спустише копрене на усташена лица, и на све стране распрснуше чланови галаме, имајући на глави иловачне или светле бакарне крчаге. Тешко оном ко би се усудио да пође за белом ил' црном најадом. Најодважнији ђаур не би био сигуран од камења које би му полетило. Ал' ако миран остане, то се оне брзо поврате. Црнке савладавши први страх, а као антилопе љубопитне и прислушкујући, повратише се полако, церекаху се и пружише, с обореним очима, суд за воду. Ја и Мур употребисмо то време те посматрасмо даритељку, којој овај неми испит мио беше. Ипак за то остатак воде, које је неверник пио, би свакад пред очима нашим просут, да не би суд од усана му нечист остао, и тек пошто овај брижљиво испран би, то напуне ћуне или калабазе*) на ново водом и носише их кући, али не без поверљивог климања главе, као у знак растанка с нама.

Ови студенци испод смокава и бананских дрва представљају скупове жена, као оно каване скупове људи. По старом обичају стичу се ту свако вече сироте и богате, праћене децом и по-

*) Судови за воду са два уха.

служавкама. Служавке захватају воду, док међу тим заповеднице, паунов реп држећи у рукама прстењем искићеним, шетају се горе доле лахким, неосетљивим кораком. Што је већа госпа, тим су јој лењивији и немарнији покрети. Ја сам видео Шанине и Шарифе, које се претвараху да не могу ићи без помоћи, и које се при сваком кораку ослањаху на две робиње, које их више ношаху но управљаху. Међу њима беху Еврејке најлакше и најприродније у држању, најкусније у оделу; дражести пуне појаве, на којих се устима, fine досетке цесикине и слатке „еврејске мелодије“ нијају, и којих интеллигентна физиономија ближе стоји нашим помодним схваћањима лепоте, него куса лица мухамедкиња.

Ова дражесна слика жена не промаши нигда утиска на мене. Свагда ми је срце гласно куцало, кад сам пролазио кроз разнобојне леје од лала; дрктах, као да сам намеран да покрадем цркву, кад лепеза, од варзилова дрвета, украшена драгим каменом и перјем, испаде малој ручици, а ја се за њу сагох, да бих је малој руци повратио; али обично не бех довољно хитар и арапин што служи претече ме, а ја морадох забраћеној с тужним срцем допустити, да без једне речи крај мене пролебди.

Мур ме је иначе обично сам студенцима водио, и ту ми је с одушевљеним учешћем докле хтедох у друштву ми био, — али и то беше прошло.

— Ја не могу мирис мошуса у тих госпођа да трпим, — тужаше се он; па и зумбули, које на глави место накита носе, заносе ме до несвестице.

На њега навали кашаљ, те морадох попустити и кући га одпратити.

Једног дана стаде он, напрасно, пред једном арапком, и живо повика: „Мејримо!“

Ја познадох изабелину чуварку.

Мур је ухватио беше обема рукама и отрже јој ћупу за воду.

— Старицо, куд, од кале? — викну он бурно, — ти не ћеш ћупе пре добити, док ми не проговориш.

Мејрима се смејаше; она се беше навикла на мурове лакрдије

— Како ти живи заповедница, госпођа Изабела? Је л' утонула у мору сласти с Ћелмом, с најлепшим од најлепших.

— Обоје пливају као златокрила утва тамо у мору, док можда не потону, — мумлаше кроз зубе старица.

— За нас, напротив, наступила је страховита осека, —

реци му то, Мејримо, црни змају са сјајним белим очима, чујеш ли?

— Амо мој крчаг, весели млади господине.

— Реци твом господару, Ћелми, нека се с фрулом из зелена раја спусти, да нас од беде и невоље спасе.

— Чуваћу се да то не искажем.

— А ја ћу ти крчаг о главу лупити, црна вештицо!

— Та мани се — амо мој крчаг! — можда ћу вам и поруку тада казати мом младом господару.

— Још ћу више учинити, Мејримо, но што иштеш; — виш ја захватам за те! Је си л' сад задовољна и хоћеш ли нам Ћелму добавити?

— Ако узмогу, зацело. Али, међ нама буди речено, мора да се нешто особито збило, кад Ћелма своје фруле више не додирује. Од оног дана, како поста заповедником моје Изабеле, и са својим послужитељем у зелену нам се досели кућу, изгледа, као да је заборавио свирати. Ма колико Изабела молила, не ће да јој молбу испуни. А иначе је мом белом голубу покоран као какво јање, и дао би јој и саму главу, да заиште. Он је сама доброта и великодушност а љуби Изабелу с таким жаром као, Јусуф*) своју Зулејку. Али лаку ноћ! звезде излазе, оне су љубопитне и могле би што исказати, што не треба даље да се зна!

— Шта нас се тичу звезде, Мејримо? Оне су ладне, далеко су, и не могу нам ништа са своје висине.

— Зар то тако тачно знате, горди Францези? Звезде имају сребрне ноге, прича свети Марабут**), и сваку ноћ спуштају се по зрачним лествама на земљу, те походе људе у сну, шапћући и певајући о делима, за која су чуле, тако, да се људско чедо устрашено пробуди, а после о том цео дан премишља, мислећи да л' то збиља или само сан беше. Па за то се мора испод звезданог неба ћутати.

— Онда хајдемо испод дрва; кроз густо грање не могу звезде чути. Волемо ти госпођу и господара; ми чезнемо да о њима што чујемо, а добри смо људи, — ослони се на то.

Ми повукосмо старицу у сенку дрва; полу противећи се полу вољно пође за нама. Ми видесмо по њену владању, да јој је неки терет груди притискао, и да га не ће моћи дуже издржати.

(Наставиће се.)

*) Јусуф, турски султан.

**) Свећеник, алгирски светац.

ХИМИЈСКО ГРАДИВО ЧОВЕЧИЈЕГ ТЕЛА.

Од дра Отона Ула*)

Ко хоће да зида, мора изнајпре рушити! То је изрека, која највише значења добија у вечитом коловрту природном. Ту нема мира ни мировања. Организам се не може подићи, зградити, не може се хранити без рушења; његових ткања мора до века нестајати, да се опет на ново подигну. Сваког је мига човек друкчији, не само духовно у мислима својим, у осећајима, делима, него и телесно у својим материјама. Рука, којом сада баш пишем, око, којим сада баш гледам, већ сутра дан нису такви као што су данаске, и на скоро не ће у њима заостати ни атом од оне материје, од које су данас. То је истина, на коју су већ од памтивека помишљали људи, и која је гдегде већ и у народноме веровању нашла заштите. „Човек се сваки седам година са свим обнови“, вели се по негде. Наука је доцније од тога нагађања, од тога пустог веровања створила извесност; она је с вагом у руци ишла за материјом у свима њезиним хиљадоструким променама, доказала је, да је она (материја) неразорива и нестворива, и поставила је мењање творина (Stoffwechsel) за закон живота. Истина је, да се показао онај број од 7 година, за које време ваља да се обнова човечијега тела доврши, као мистична игра с бројевима, којом се народно веровање у сва времена радо занимало, па и ако није науци пошло за руком, да определи за то други, тачнији број, то се ипак толико до сад зна, да мора бити бар сила мањи.

У томе је мењању творина, како један нови физијолор вели, тајанствена животна снага нашла свој гроб. На место тамних животних појава ступише на среду химијски процеси. Животињски се организам сматрао за химичку лабораторију, за химичку твороницу, и ма да су с више страна држали то схватање за пуки материјализам, то је ипак само њиме можно било, да се утврди задатак храњења (препитавања) и означи као такав, који је у стању да правим надокнадом оних губитака, што их изискује живот, не само одржи живот, него да га и продужи шта више. Истина бог упоређење није баш тачно. Кад би било, онда би се могло лако из фабриката и губитака на количину и природу материја, што их творионица (фабрика) потребује, из извоза на увоз закључивати.

*) Као оглед превода већег Уловог дела под насловом: „Химија кухиње или наука о храњењу и храни човека и о њеном химијском претварању у кухињи.“

Разглед праве творионице све ће нам то разјаснити. Видимо, да се у творионицу за соду уноси кухињска со, сумпорна киселина, креда, угљен и да се отуд добије сода, сумпорна киселина и сумпорни калције. По множини извезених материја може фабриканат лако и лако тачно прорачунити, колико ваља увести неизрађене сирове материје. Химичар би могао бити био и то у стању, да, и не завирнувши у фабрику, из продуката и из отребина закључи о природи фабричког материјала. Може ли се закључивати на тај начин и у човечијем организму? Покушало се, мислило се, да се из последњих продуката промене творина, из губитака и излучивања тела може извести, колико треба да се надокнади телу. Дуго се мислило, да се из количине мокраћнине (Harnstoff), угљене киселине, соли, које одлази из организма, може докучити, колико јела потребује он за своје препитавање. Извод је као доста добар, губитак се мора надокнадити, ако хоћемо да тело остане на миру. Но тело је, ако хоћемо да задржимо оно отоичашње усавршење, химијска творионица особите врсте. Она сама са свима својим справама и наперима заједно постаје на исти начин из увезених материја. Ако се ништа не принесе, не увезе, то застане и радња њезиних машина, оне раде спорије, мање материјала потроше, мање материја излуче. Природа поступа по познатој пословици: она се пружа према губеру. Ако јој више дамо, она и потроши више; ако је сиромашки хранимо, а она је штедљива онда. Дакле по излучењу можемо добро судити, колико је тело потрошило од означена принеска, никако пак, каквих принеска треба за означену природну радњу.

Пошто се дакле с те стране није могло дознати, колико по правилу треба човек хране, један је део јестаственика опет латио се искуства и покушавао је, да изнађе, шта у опште једе човек какав, кад је чио и здрав. Не одбацујући то испитивање искуством, не смемо се ни на који начин махнути научног решења нашег питања, што смо с оним једностраним покушајем насели, и што нам је изашло теже и заплетеније, него што је прва изгледало. На сваки начин није тело тако проста творионица као оно содна творионица, која има да изради само један производ. Човечији организам израђује неброј разних хемичких продуката, које нам све ваља познати по њиховим саставима, по њиховој важности и по начину њихова постајања. Не ће ту наравски бити довољано, да за то међу свима јестивима, која нам природа даје, изберемо она, из којих се могу образовати ти хемички производи тела; морамо познати и хемичке процесе у организму, који су исто тако многобројни и разни, као и њихови

продукти. Не би било доста, да се наведе, да су нужни састојци у јелу беланце и сладор (шећер). Буковина их исто толико има у себи, колико и пиринач, па не би смо могли буковином придодати телу своме градива, пошто то беланце и тај шећер опкољавају нерастворљиве дрвене жилице. Моћи ћемо дакле из елемената тела, из његова градива докучити елементе своје хране, своју храну; но ми ћемо, да би о цели најсходнијој количини и о каквоћи те хране судили, пре свега и свачега проматрати њезину промену у организму, што бива химичким процесом, и, у колико тога још није било, и искуство и нарав узети у обзир.

Да би познали пратварке, из којих је зграђено човечије тело, мораћемо корачити његовоме раствору, његовоме распаду. Тај посао врши за нас смрт, која прекида све свезе живота. Леш се раствори у своје елементе, и ветрови их подујем својим разнесу на све божије стране, осим јединих бледих костију, које још неко време пркосе непријатељској сили химизма, пок се на послетку у хрпицу сухе земље не претворе. Тако мине човек у ваздух и у земљу, као што је постао из ваздуха и из земље. Последњи је заостатак од њега онај прах, који су негда, док су још спаљивали лешеве, као свети аманет хранили у урнама гробничким. А шта је тај прах? Сетимо се, да се од тога праха већ од по века добија нека материја, које тешко да не ће бити у свакој кући, за коју тешко да не ће знати и онај пуки сиромашак, што се једва једвице захрањује сухим хлебом, а то је фосфор на нашим жигицама! Човечији је пенео већим делом фосфорно-кисела кречевита земља. Само ће нам још нешто мало осталих материја хемичар пронаћи у њему, нешто угљено-кисела креча и једовца (Flusspath), нешто гвожђевог и мангаловог оксида и трагове од кремикове киселине (Kieselsäure), и још неке алкалне и земљане соли, ако их није већ течност растворила и сапрала, особито фосфорно-киселе и угљено-киселе, али има и кухињске соли и хлор-калија. Што одлети ветром у ваздух, то беху оне на далеко и на широко разастрте пратварке светске, што помажу сваки живот, а то су кисик, водик, угљик и душик (азот). Као вода угљена киселина и амонијак подиглоше се у ваздух, а с њима заједно оде и сумпор, пошто га је привукао водик са сродности своје с њиме.

(Свршиће се.)

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

(ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ.)

I.

Где да нађемо огледало, које ће показати Србина и Србкињу такве какви су? Нису ли Србин и Србкиња то што и други људи и друге жене; и онда, није ли нацрт обште природе људске нацрт и србске природе?

У свију људи истоветна је крв, истоветна душа и истоветан ум, — то је призната истина. Али је истина, и да истоветна крв, истоветна душа и истоветан ум под различним утицајем спољашњим, различне степене телесног, душевног и умног развитка представљају. Тако су познати утицаји различних климата на човека. Каква разлика, н. пр. између становника ледених и становника жарких појасева земног шара! У леденим пределима човек се спорије али крепче развија, него у жарким. У првима природа мало или и нимало неради за човека; упућен да од труда свог живи, овај управља главну бригу на развитак радних способности и снаге своје. Чешћим и правилним употребљењем и радњом мускули постају снажнији, душа стрпељивија и мање осетљива, ум расудљивији и тачнији. Борба са суровом и оскудном спољашњом природом чини да су нарави суровије, ћуд упорнија, и жеља за добитком грамзивија. Потреба заједничке радње и борбе доноси собом, да муж и жена, делећи једно с другим труд и терете, науче сматрати се за једнаке; отуд и чувство фамилије сталније и опредељеније.

У жарким појасевима природа бујно и обилно производи што за човечији живот треба. Услед те природне изобилности, човек нема нужде да много ради, зато су и мускули његови слабији, него у ладнијим пределима где се они редовном радњом крепе. Топлота растеже и лабави телесни сплет, отуд и човек у жарким пределима тримији и лењи. Лењост и млитавост доносе незнање, сујеверије, робску подчињеност, удворљивост, неверство. Бујна природа убрзава и развитак човека, овај рано цвета, али и брзо увене; осећање је живо и нагло, отуд страстност и увреде; нагони су бурни, душа мање толерантна, ум мање расудљив; жена се сматра више као оруђе уживања, него као друг мужа: овај је све, она није ништа; чувство очинско и материнско мање је опредељено, оно узима више правац силе, него свете дужности и нежне љубави.

Заман ћемо тражити огледало Србина и Србкиње у својствима

становника ледених и жарких предела. Живећи у умереним појасевима, који сједињавају у себи сретну равнотежу двеју крајности споменутих појасева, Србин је крепчији телом, него млитави становник жарког појаса, и нежнији душом него сурови ледењак. Производна природа, која га окружава, нити је тако обилна да се без радње живети може, нити тако оскудна да се сав човек бриги производства предати мора: он ради умерено; отуд и могућност за виши полет духа. Накратко, телесне, душевне и умне способности и силе Србина развијају се подједначије и сагласније, него у становника ледених и жарких појасева. Здраво суђење, поштено осећање, будно уображење, искрено пријатељство, топла љубав, дубоко и жарко чувство фамилије, енергично родољубље, мужанска раброст: то су својства која Србин, као становник умерених појасева, у себи сједињава.

Различност климата није једина која чини, да је човек у једном положају ближи или даљи општој природи људској, него у другом. И различност друштвених одношаја утиче на развитак човека.

Човек је целу друштву; развитак човечности у човеку, то је узор друштва. Да би своме узору, својој цели служити могло, друштво мора имати свести о природи човечијој и о себи као средству за човечност. Природа човечија може се сазнати само у слободи. Слобода подиже човека на његове сопствене ноге; она га упоређује са једнаким умним створењима; она бди над његовом унутрашњом сопствености, развија његове личне нагоне, осећања, способности, мисли, жеље и тежње; она га излаже свету на видик таквог у себи какав је. Слобода, којом човек бива човеком, чини и друштво друштвом. Видећи у слободи, као у огледалу, унутрашњег човека, друштво долази до свести: у чему је вредност човека, шта он у себи има, и шта му споља треба, те да буде оно, за што је створен. Тако слобода отвара друштву очи, да у несавршенству опште људске природе увиди потребу узајамне подпоре и благослов братског подпомагања; тако слобода уноси друштво до свести о себи као о узајамној заштити права и општој контроли над дужностима удружених људи.

У свету оваком какав је, друштвени одношаји неујемчавају свугде једнако слободу, и та неједнакост огледа се у различним степенима људског развитка. Докле, н. пр. слободан Американац самостално осећа и мисли, и из сопственог уверења говори и ради, ограничени Европејац огрезава у обичаје и моде што му одузимају ону независност сопственог осећања, сопствене мисли, соб-

ственог уверења, сопственог израза и дела, која карактер сачињава. Упоређен са Американцем, Европејац више подражава, него што из уверења ради; више блуди за нечим из обичаја и моде, него из свесне воље; више мајмунисе него што човекује. Сводећи поглед на саму Европу наћи ћемо у слободнијој Инглеској више карактера, него и у једној другој, мање слободној држави. У Инглеза су бистрији појмови о природи људској, развија свест обшта о човеку као цели и о друштву као средству; зато и инглески закони и установе више служе слободи и човечности, него ма у којој другој европској земљи. Ако Француз, убијен у главу усредсређеном силом, тражи „обшти интерес“ и „славу“ у ономе што збрисава карактер личности и чини ову лутком и оруђем у рукама саможивих великаша: Инглец усредсређен сав у себи слободом, непознаје те спољашње цене, којој би своју унутрашњу светињу жртвовао. Он разуме обшти интерес кад овај представља сагласност личних интереса свију чланова друштва. Он поштује закон, кад овај изражава обшту вољу, и покорав се власти, кад је ова чувар и бранилац његових сопствених права. Он је готов жртвовати се за отачбину само кад она значи слободу, кад гаји а не гњави децу своју.

Несавршенство природе људске, које иште друштвену узајамност, говори и за постепеност друштвеног развитака. Ма колико слободе да има друштво, оно у првом почетку свом мање може за човека, него пошто се у времену искуством наоружа. Колико се мењају одношаји друштвени напредујућим искуством: то јасно показује историја деобом света на стари, средњи и нови век.

Имамо на уму различне климате, различне друштвене одношаје и различне историјске векове: је ли то доста, па да се упустимо у излагање србског карактера таквог какав је?

Није. Још ваља узети на ум, да разна друштва утичу једно на друго, као што човек на човека у једном друштву утиче. Одкуд да се Швајцарска разликује од Црне Горе друштвеним развитаком више, него што то собом доноси разлика спољашње природе и унутрашње слободе између њих? Отуд, што Швајцарску окружавају питомији и уљуднији суседи, него Црну Гору. Кад би Швајцарска морала онако дан и ноћ с пушком у руци одбијати од свог прага варварског непријатеља: зар би она имала кад остварити на свом огњишту толике напредке? Неби заиста; као што и Црна Гора неби изостајала на пољу светске цивилизације, кад своју најплеменитију крв и најбоље силе неби морала залагати скоро искључиво у своју обрану од злог суседа, од непри-

јатеља свакој братској свези и узајамности. Упитајмо се даље, зашто Хина није онако напредна као инглеска Индија, и наћи ћемо, да је Хина назаднија зато, што је њени зидови ограђују од свезе са напредним светом, докле инглески кључ отвара врата Индије свима утицајима обште цивилизације.

Усред тако различних утицаја спољашњих, природних и политичних, са историјом у руци, управљајући поглед собственом небу србском, на опрезу према непријатељским и са пажњом према пријатељским суседима: шта друго да видимо у огледалу србском, него колико Србин на близу или на далело стоји обштој природи човечијој? Тако су огледало наше народне песме, пословице, нарави и установе, као што их предање са материнским језиком од нараштаја нараштају у аманет предаје. У њима се огледа карактер Србина, као што се у језику огледају срце и душа човечија. Оне показују: чему је Србина његово собствено искуство научило; како он тумачи и употребљује искуство осталог света; колико себе својом умношћу и собом обшту природу људску изражава.

Казалисмо, да човек само слободом свој карактер развија и изражава; нећемо, дакле, ни за србски карактер тражити огледало мимо слободе. Но, жалост, историјски одношаји наши тако су слабо разјасњени, да је врло тешко определити, где почиње и престаје слободно изражавање Србина; и колико га кад спољашњи утицаји из његове унутрашњости померају. Али и опет нисмо без компаса пред буром туђинских и непријатељских страсти. Та умност је значај слободе; умношћу народног изражаја мерићемо и ми карактер србски.

А може ли се другачије помислити, кад је умност природни закон човека, кад тек умом постаје човек човечан: сагласан са собом самим, и постане самостална личност у свету у ком живи. Пред лицем те истине несмемо никако допустити, да народ, који на уста матере највећег јунака свог изриче: „Боље је изгубити главу него своју огрешити душу“, да тај народ неизражава тиме унутрашњост своју, него је изражава кад у царству варварске таме робује страстима туђе силе. Робство изопачава и опорочава обшту природу људску; слабости и порочне страсти у робству неизражавају једног друшта и народа, јер где слободе није, ту и одговорности бити неможе, него изражавају срамоту века и човештва: зато, и „Даница“, која телали „париске моде“, и „Напредак“, који под камилавком „православија“ „западњачке идеје“ анатемише, нису тумачи, него су одсуство карактера, кад се труде, да „политично еванђеље Србина“, обесвесте шаренилом

„шалвара“ турских! На том шаренилу само ће се грешно око зауставити; а слободан ум тражиће у вишим пределим човечности огледало светлог образа србског.

Ми се обраћамо јавном духу србском, који изражава обшту свест народа, и као такав независан је од порочних страсти и заблуда појединих личности; у томе духу потражићемо ми објасњење моралног, умног и политичног карактера србског.

(Продужиће се.)

ПОДЛИСТАК.

ДОСКОЧЉИВА ДЕВОЈКА*)

(Народна приповетка.)

У неком граду живио некакав сиромашак, који је имао и једну ћер. Тај је сиромашак често одлазио у царски двор, па је помагао царским слугама у њиховом послу, а они су му за то давали, да се наједе и напије.

Кад већ цару досади по кући својој гледати тог покућара, рекне му: „Да си ми сутра на пазар истерао овце, па да си ми донео и новце и дотерао на броју оне исте овце! Ако ми ти то не урадиш, не ћеш се више наносити главе!“

Дође сиромашак кући, па се да у бригу шта ће и како ће. Види га ћи, те ће да га запита: „А шта је теби, бабо? Што си се дао у такве дубоке мисли и бриге?“

— Еј, моја ћери, како се не би дао у бриге, кад ми је данас несретни дан освануо.

— Како то, бабо, наопако?

— Ево овако, синко! Данас ми је цар заповедио, да му сутра на пазар истерам овце, па да за њих донесем новце, а да дотерам оне исте овце. Ако то не учиним, одлетиће ми са рамена глава.

— Није ништа више цар од тебе тражио?

— А куда ће ми више! Зар још може бити више.

— Та то је веома мало! Иди ти сутра по овце, отерај их на пазар, те острижи овце, вуну им продај, па новце, што за њих примиш, однеси цару, а кући му дотерај на броју оне исте овце. Само до велике невоље не казуј, ко те је томе научио.

*) Нешто је налик на ову приповетку она у вуковој збирци под насловом: „Девојка цара надмудрила,“ али је у многоме опет друкчија.

Сиромашак се умири, и учини све онако као што му је ћи рекла, и однесе цару новце, а дотера му оне исте овце.

— А ко је тебе томе послу научио? — запита цар.

— Моји присни, а и сам сам знао! — одговори сиромашак.

— То ти не верујем, него да си ми одмах по души право рекао, јер ако право не кажеш, не ћеш се наносити главе.

Сиромашак се уплаши и рекне: „Светла круно, мени је то моја ћи говорила!“

— Е, када ти је ћи говорила, то је она мени самом доскочила! То твоје дете мора да је веома мудро! Иди па јој реци, нека ми сутра дође ни у кошуљи, ни без кошуље, ни пешке, ни на колима, ни путем, ни странпутицом, ни гола, ни обучена, ни с ловом, ни без лова, ни са псима, ни без паса!

Сиромашак се поклони, оде кући и каже ћери, сав тужан, шта јој је цар поручио да учини.

Ћи га стаде тешити и говорити: ти само добави мени рибарску пређу, два зеца и једног магарца па се ништа не старај!

Сиромашак одмах добави што му је ћи искала, а она се мало платном покрије и у рибарску пређу увије, седне на магарца и у великом кавезу понесе два зеца, па узме свој женски посао у руке, и радећи на магарцу средом пута дође управо цару пред двор.

Цар је из далека опази, те рече својим слугама: „Идите брже, пуштајте ловачке псе, да ту отрову на магарцу раскидају.“

Слуге пусте псе, а чим пси пред девојку, она пусти једног зеца из кавеза, те зец беж', а пси за њим и нестане их.

Цар ће на то опет слугама: „Пуштајте оне најљуће огаре с ланца, да ту отрову раскидају!“

Слуге попуштају све огаре до једног на девојку, а она пусти и другог зеца, те сви огари држ' за зецом у неповрат.

У том девојка стиже у двор пред цара

— Помоз Бог, светла круно! Ево ме по заповести! Казуј шта ћу!

— Рекао сам ти: да ми дођеш ни путем, ни странпутицом, — рече цар.

— Дошла сам ни путем, ни странпутицом, већ куд руда иде. Могао си то и сам видети, ако си ме чекао!

— Рекао сам ти, да ми дођеш ни у кошуљи, ни без кошуље.

— Дошла сам ни у кошуљи ни без кошуље, већ умотана у платно и у рибарску пређу, те ево кошуљу шијем, да кошуљу имадем.

— Рекао сам ти, да дођеш ни пешке, ни на колима.

— Нит' сам дошла пешке нити на колима, већ баш на магарцу.

— Ни с ловом, ни без лова.

— Ни с ловом, нити без лова, нег' ено где твоји ловачки пси моја два жива зеца одвијаше.

— Ни са псима, ни без паса.

— Ни са псима, нити без паса, него ено ми се моји пси са твојим царским псима скордесаше и за зецовима отрчаше, да ти похватају печенице и за ручак кући дотерају.

— Ти си, девојко, одвећ доскочљива и вешта радилица.

— Нит' сам вешта радилица, нити одвећ доскочљива, већ знадем онолико колико ми, као доброј домаћици, треба да удем.

— Ја би тебе, девојко, по умедби узео за своју жену, да ми будеш уз мене царица.

— Па ти то можеш, у власти ти је! Нико ти не крати!

— Крате ми послови, јер сам ја судија, пак ћу судити, а ти ћеш се у суд утакнути, па ћеш пресудити.

— Суди право, па ће ти све бити и живо и здраво, те ти нико неће речи рећи.

— Еј, кад је тако, нека је у двору царевом све намећу јако и снажно, па ће свуда бити важно. Дакле ти си ми од сада уз мене царица,

И цар се венча с девојком.

(Свршиће се.)

Српско народно позориште.

21. септембра: „Тамница“ од Бенедикса, коју је посрбио Л. Телечки. Комад је тај више удешен да забави слушаоца него да га задовољи, почем се из њега не може да разабере, шта хоће писац да каже својим делом. Карактери су у њему вешто цртани, али се ни један од њих не уздиже над равњом обична живота; али су да рекнемо верне копије карактера, какве их сваки дан на улици сукобљамо. То је болест по готову свију модерних немачких драматурга што немају толико идеалне моћи, да се за један часак бар отргну од свакидашње реалштине. Њихове слике су индиферентне као вода. Али се за то налази у делу много театралне рутине и пријатних доскочица, којима су се скупа сви глумци знали вешто довити. — Доктор Небригић (Телечки) био је с „мислима и с персоном“, прави Небригић; сваки покрет његов стајао је у свези са карактером, који је представљао. Његова жена Марица (Коларовићка) чињаше нам се у својој уметној игри права српска жена, а то је управо највећа заслуга њезина глумачка рада у том по пореклу немачком делу. Лакоумни племић Семковић (Ружић) умео је својом вештом игром да нас помири с охолом племићима (— та њему и тако не

бејаше збиља с тим племством!) особито кад угледамо где се поправи те пође да тражи жену — од „проста народа“. Његова љубавница Милица (Максимовићка) допала се и нама са њезине пријатне најивности и лепа карактера. „Фрајлица“ Полексија Радојевића (Ружићка) показала је нама уметно све смешне стране ситне аристократкиње и подсетила је нас живо на неке слике наших „изображених“ или да рекнемо правије отуђелих дама. Мршава улога Станишића не допушта нам да изрикнуемо наш суд о његовој игри и за то ћемо причекати згодну прилику. Позориште је било пуно и публика се задовољно занимала с комадом до краја.

23. септембра давани су ови комади: „Пркос“, „Вечбање за брачни живот“ и „Лек од пуница“. Први је комад прилично одигран, а особито је добро испало певање, те се и поновити морало. — У другоме комаду игра само једно лице, Милка, (Гргурова) која је своју тешку улогу веома добро и вешто одиграла, на чему јој честитамо; само би имали да приметимо, да је могло на понеким местима изостати шетање на позорници. — Трећи је комад добро одигран, али је могао и боље испасти.

24. септембра беше: „Стари бака и његов син хусар“, познат, али добар комад, који се може више пута гледати и допасти. Стари бака (Телечки) беше заиста оригинална, вешто изведена слика ислуженог војника, који још има у себи војничког поноса, али се уједно разуме и у „војничким варанцијама“. Рашић (Никица) беше заиста смешна појава, и нарочита му је заслуга то, што се знао умерити, те не беше сувише карикатуре, него баш онолико колико треба. Коло на крају мораде се на опште захтевавање поновити.

26. септембра представљан је: „Париски колотер“. Овај је комад прилично несхватљив за нашу публику, и мора се врло добро и сложено одиграти, ако ће да има успеха. — Ружићка беше баш прави колотер у кретању и игри својој. Рашићка (госпођа Менијеова) беше местимице добра, али јој игра у првим призорима првог одељења није баш најбоље ишла за руком. Андријевић (Бизо) као да није научио своју улогу, те не беше довољно сигурности у његовој игри, а и млоге је речи гутао. Жао нам је, јер такве му улоге иначе добро испадају за руком. Максимовићка (Елиза) добро је играла, нарочито у призорима свога очајања, само би јој имали да приметимо, да по неки пут не говори сувише развучено. Телечки (ђенерал) беше са свим на свом месту. Станишић (Емил) прилично је рамао из прва, но после пође му боље за руком. Коларовићка (госпођа Моренова) имала је малу, доста незгодну улогу, али је добро одиграла. У опште имамо приметити, да би ваљало боље пазити на то, да се знају улоге и да се заједничка игра вештије једно у друго склапа.

28. септембра. „Сплетка и љубав“ жалостна игра од Шилера, коју даде дружина српског народног позоришта, публици је нашој познато дело. Генијални идеалиста прошлога века толико се бејаше својим начелима одмакао од свога времена, да нас његове слике и данас после читавог столећа загревају топлим осећањима; јер у његовим делима дише махом чиста нарав човечија, у његовим сликама куца срце правог човека. Ми се можемо поносити, да овим делом, коме је Ј. Ђорђевић позајмио српску реч, промеримо снагу наших глумаца. Президент Валтер (Зорић) и удворица му Вурм (Андрејевић) оличена су начела злога духа, њима на супрот стоје Фердинанд (Недељковић), (Лујза Гргурова) и музикант Милер (Маринковић), између обе групе стоји госпођа Милфордова (Коларовићка), Милерова жена (Рашићка), придворни маршал Калб (Ружић), који скупа нити су толико покварени да пливају са својим временом, нит су снажни да се против њега боре. С овим лицима боре се противна начела и те противности морају добити јасна израза ако хоћемо, да оба начела стану један наспрам другог у удесном осветљењу. С тога гледишта не можемо а да не искажемо, да су наши глумци већином слабо простудирали дух својих улога. Зорић бејаше превећ крут за таквог углађеног државника, као што је то Валтер; његов израз показиваше јасно, да он зло чини више из неког упорства него из промереног начела, као што то ваља да буде; кад речемо још да му је интонација већином погрешна, а читав говор сувише оштар и монотон, морамо исповедити, да је он својом улогом више уморио слушаоца него увеселио. Андрејевић показиваше се само као лукав интригант, али његов отегнути и тих говор не дозвољава нам никако да га припознамо и за вешта сплеткара; у њему се мисао махом креташе споро, а то не доликује свуда улози човека, који је оригинал својих мисли и који с тога ваља да се и сам загреје својим проналасцима. Недељковић бејаше само по изгледу Фердинанд, јер њему оскудеваше онај покретљиви дух младога човека, који се дави у своме идеализму. Фердинанд је слика која се не може копирати, јер она у стварности не постоји; у њој је узвишена човечанствена душа, која само удесним говором и кретањем скида своју копрену са себе и показује се гледаоцу сушта каква је: ни говор ни кретање не бејаше његово. Где љуби, онде мислимо да је слаба жена пред нама, тако је мек и плачљив глас, а где ваља да се са жарким одушевљењем бори за своју љубав, онде се нама показује по готову хладан, упор и гдешто суров, а што се тиче технике у кретању, ту је глумац био чист војник, не мислећи да у томе војничком руву куца повређено срце млађаног човека. — Гргурова бејаше пријатна слика Лујзина, и ми јој не би закраћивали њезину симпатију, да су јој и трагичне црте пошле тако за руком као најивне, али за прве је она одсудно још слаба. Онде, где ваља глумачка техника у мимици да попуни усах-

нулу реч писчеву, онде где је управо кулминативна точка у радњи, као н. пр. у предпоследњој сцени, издала је глумицу снага и ми смо непријатно осећали празнину у осећањима. Последња сцена Лујзина је огромно мучна; за њу се хоће више нег обична глумачка рутина! — Маринковић је одвећ сангвиничан Милер, толико сангвиничан, да смо се морали смејати онде где се он жести; а у жалостивим моментима бејаше његова туга више женска, плачевна — плитка. Дубока туга мушка добија удеснији израз у дрхтајућем гласу. — Недељковићка је нас понајбоље задовољила својом игром, али нас и њезин опроштај остави хладне. Ружић је најбоље решио своју задаћу; он нам даде живу слику придворне будале онога доба: глас, кретање и идеја оживљавали су хармонично читаву улогу. — Дворана бејаше пуна као и обично; публика показује живо саучешће за наш позоришни завод а ми се и бољем надамо кад се једном доврши нова позоришна дворана.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* М. Ђ. Милићевић позива на претплату на другу књигу „Монтескијевих персијских писама.“ Ова друга књига занимљивија је од прве тиме, што у њој Персијанци темељније разлажу своје мисли о европским друштвима, о државним законима, о верама: о свему што има утицаја на живот и судбу човека, као човека и као члана државнога. Цена је овој другој књизи 80. н. а. вр., а не ће се дати пре у штампу, докле се не види колики ће бити број предписника. На десет књига даје се једна на поклон.

* „Вила јавља, да је од дела „Grammatica della lingua serbo-croata (illirica), коју је Будман написао, изашла и друга свеска, уз коју је додан табак с насловним листом, садржајем, предговором и чланком „Јужни словенски језици и дијалекти,“ којег је „Вила“ у преводу донела. И овај је део израђен управо онако као и први, и овде је Будман имао да удара нове стазе и да гази необрађена поља — јер је у нас на синтакси најмање рађено. Од научнога посла једино стоји даничићево научно дело, али оно је само један део синтаксе, за који нам се ваља радовати што је најтежи. Будман је дакле први, који је, држећи се не емпирике него чисто научних нових граматичких начела европскога филолошког света, прошао ето и синтаксу и поставио је у ред према осталој граматичкој системи, као што је први у нашој књижевности, који је израдио уједно све делове граматике по поменутој научној системи.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

РУЖИЦА за високосну годину 1868. Ова година има 366 дана. Издање 40. года. У Новом Саду трошкомъ Игњата Фукса књижара и штампара. На 16-ни, 53. стр. 5. л. Стоји?

ОСНОВНА ШКОЛА У СЕВЕРНОЈ АМЕРИЦИ. Препечатано из подлистка од „Заставе“ бр. 84, 85, 92, 1866, и бр. 3, 7, 8, 9, 1867. год. У Пешти, штампарија Хорњанскова и Трегерова. 1867. На 8-ни, 1. л. 33. стр. Стоји 20. н. а. вр.

ИЗВОД ИЗ СРПСКЕ ГРАМАТИКЕ за ученике средњих школа израдио Јован Бошковић професор филологије и историје књижевности у великој школи београдској. Књига прва о гласовима и речима. Треће издање. У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 1 л. 16. стр. Стоји 1. грош или 10 новчића а. вр.

ГОДИШНЯКЪ. Велики календаръ. За 1868. годину преступну из 366 дана. Година XIX. У Новоме Саду, издае Платонова књигопечатња. На 4-ни, 8. л. 46. стр. 1. л. С 2. дрвореза. Стоји?

ЛАСТА мали календаръ за преступну 1868. годину. XIX. година. У Новоме Саду, издае Платонова печатња. На 16-ни, 46, стр. Стоји?

УСТАВ избране православне српске црквене обштине новосадске. У Новом Саду. Платонова печатња. 1867. На 8-ни, 15. стр.

ПОУЧЕЊЕ КАКО СЕ ЧУВА И НЕГУЈЕ ЗДРАВЉЕ ЖЕНСКИЊА И МАЛЕ ДЕЦЕ. За народ написао Др. Љубомир Радивојевић, член обшества Руских врачава у Москви. У Новоме Саду, Платонова књигопечатња, 1867. На 16-ни, VIII, 98. стр. 1. л. Стоји 40 н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лено све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

С А Д Р Ж А Ј.

Лебац. (Наставак). — Срећа, од П. Деспотовића. — Белма. Новела. (Наставак). — Химијско градиво човечијег тела. Од дра Отона Ула. — Србин и Српкиња — такви какви су. I. (Јавно предавање). — Доскочљива девојка. Народна приповетка. — Српско народно позориште. — Књижевне белешке — Библиографија.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хадџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.